

אבל הנרות לעולם

דָּבַר אֶל אֶהָרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהֵעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שְׁבַעַת הַנְּרוֹת: (במדבר ח ב).¹
 רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כְּלָה וְגִלְהָה עַל רֵאשָׁה וְשִׁבְעָה נִרְתְּיָה עָלֶיהָ שְׁבַעַה וְשִׁבְעָה מוֹצְקוֹת לְנֵרוֹת אֲשֶׁר עַל רֵאשָׁה:
 (זכריה ד ב).²

במדבר רבה פרשה טו סימן ח – כלים של הדיוט

דבר אחר: "בהעלותך את הנרות". זהו שאמר הכתוב: "גם חֲשִׁיף לֹא יִחְשִׁיף מִמֶּךָ וְלִלְלָה כִּיּוֹם יָאִיר כְּחֲשִׁיכָה כְּאוֹרָה" (תהלים קלט יב), ולנו אתה אומר: בהעלותך את הנרות? למה הדבר דומה? למלך שהיה לו אוהב. אמר לו המלך: תדע שאצלך אני סועד, אלא לך התקן לי.³ הלך אוהבו והתקין מטה של הדיוט, מנורה של הדיוט ושולחן של הדיוט. כיון שבא המלך, באו עמו שמשין, סנקלטים מכאן ומכאן, מנורות של זהב סיבבו לפניו. כיון שראה אוהבו את כל הכבוד הזה, התבייש והטמין כל מה שהתקין לו שהיה הכל מן ההדיוטות. אמר לו המלך: לא אמרתי לך שאצלך אני סועד? למה לא התקנת לי כלום? אמר לו אוהבו: אדוני המלך, ראיתי את כל הכבוד הזה שבא עמך ונתביישתי והטמנתי כל מה שהתקנתי לך, שהיו כלי הדיוטות. אמר לו המלך: חייך שאני פוסל את כל כלי שהבאתי עמי ובשביל אהבתך איני משתמש אלא בשלך.⁴
 וכן הקב"ה כולו אורה שנאמר: "ונהורא עימה שרא" (דניאל ב כב) והוא אמר לישראל התקינו לי מנורה ונרות. מה כתיב שם? "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (שמות כח ח), "ועשית מנורת זהב טהור" (שם לא).⁵
 כיון שעשו, באה שכינה. מה כתיב שם? "ולא יכול משה לבוא אל אוהל מועד כי שכן עליו הענן וכבוד ה' מלא את המשכן" (שמות מ לה). מיד קרא למשה: "ויקרא אל משה" (ויקרא א א) וכתוב: "ובבוא משה אל אוהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו" (במדבר ז פט, סוף פרשת נשא). מה דיבר אליו? "בהעלותך את הנרות".⁶

¹ "פרשה קטנה" זו של מצוות העלאת הנרות, משולשת היא במקרא: בסדר המקראות, כתובה היא לראשונה בספר שמות **פרשת תצוה** (שם הארכנו לדון בסוד שמן הזית ובגד התמיד), חזרה ונשנתה בפרשת אמור, ויקרא ראש פרק כד, מיד לאחר פרשת המועדות ובצמוד למצוות לחם הפנים, והנה בשלישית כאן בספר במדבר. אכן, חביבה היא המנורה שמביאה אור למקדש ולעולם (ראו במדבר רבה טו ב בפרשתנו על חלונות בית המקדש שהיו "צרות מבפנים ורחבות מבחוץ כדי שיהא האור יוצא ומאיר לחוץ"). האם נשאר אור זה גם לאחר חורבן המקדש?

² הפטרת השבת היא גם הפטרת שבת חנוכה. זכה פרק זה של זכריה להימנות על אותה קבוצה מיוחסת של הפטרות כפולות שקוראים אותם פעמיים בשנה. כך גם "רני עקרה לא ילדה" (ותוספת "עניה סוערה" לאשכנזים) בישיעיהו פרק נד שקוראים בהפטרות פרשת נח וגם בשבע פרשיות של נחמה, פרשת כי תצא (ופרשת ראה). וכך גם "שובה ישראל" בעמוס פרק יד שנקרא בהפטרות פרשת ויצא חוץ משבת שובה. האם יש עוד?

³ הכן לי את כל צורכי הסעודה. וה"מיטה" שבהמשך היא לישיבה כמנהג הרומאים, לא לשינה. במשל, המלך בא רק לסעוד ואילו בנמשל מדובר גם במשכן ושכינה.

⁴ "את כל מה שהבאתי עמי" - כלי הזהב שבהם מנפפים מקורבי המלך אינם שלהם אלא של המלך. המלך נכסף למשהו חדש שיש בו עשייה, גם אם של הדיוט. זה מוטו מרכזי בכל עשיית המשכן המקשר אותה עם בריאת העולם ו"הצורך" של הקב"ה במעשי בשר ודם וכבר הארכנו בכך בדברינו **למעשה ידך תכסוף** בפרשה זו וכן בדברינו **מעשה בשר ודם מול מעשה שמים** בפרשת בראשית. ראו שם בפרט היוכנו בין **טורנוסרפוס לר' עקיבא**, מדרש תנחומא פרשת תזריע לגבי המילה.

⁵ לכאורה הנמשל הוא פשוט. "כלי ההדיוטות" הם כלי המשכן. גם מנורת הזהב שהייתה במקדש היא "כלי הדיוט" יחסית למאורות הבריאה. אך אפשר גם לחשוב שהמדרש רומז ל"כלי הדיוטות" פשוטים יותר: המנורה והנרות שבבית היהודי שלאחר החורבן. המנורות של הקהל מולו עומד הדרשן שבשבילם מנורת הזהב שבמקדש, של משה, של שלמה וגם זו של זכריה שכבר אינן, הן "מנורות של גבורה". הדימוי של מנורת זהב במשל, כוונתו כמובן לכל שפעת האור שבבריאה "ונהורא עימה שרא", אבל הוא מזכיר לקהל השומעים את מנורת הזהב שבמקדש ואולי הם נבוכים ושפופים מכך שאין לנו בית המקדש ואין לנו לא רק המנורה שבמשכן ובבית ראשון (שם היו עשר מנורות, ראו דברי הימים ב פרק ד: "וַיַּעַשׂ אֶת מְנוֹרוֹת הַזָּהָב עֶשֶׂר כְּמִשְׁפָּטָם וַיִּתֵּן בְּהִיכַל חֲמֵשׁ מִיָּמִין וְחֲמֵשׁ מִשְּׂמֹאל"). אפילו את המנורה של זכריה, שלכתחילה לא הייתה המנורה של בית ראשון שעשה בצלאל שכן זו נגנזה (ראו במדבר רבה להלן) ובה תלו תקוות כל כך גדולות בתחילת בית שני - גם אותה כבר אין לנו. וגם לא מנורת החשמונאים שעשוה מברזל. היום אנו עם כלי הדיוטות ממש. ראו בכי שבי ציון הזקנים: "אֲשֶׁר רָאוּ אֶת הַבַּיִת הָרָאשׁוֹן בְּיָסְדוֹ זֶה הַבַּיִת בְּעֵינֵיהֶם בְּכִים בְּקוֹל גְּדוֹל" (עזרא פרק ג פסוק י').

⁶ לקראת סוף הדרשה, הדרשן לא רק מסכם את הרעיון שפיתח עד כאן, בזכות כלי ההדיוטות, אלא "מגניב" רעיון נוסף ומפנה את תשומת הלב להקבלה שבין סיום ספר שמות ותחילת ספר ויקרא ובין סיום פרשת נשא ותחילת פרשתנו. לא סתם השראת שכינה במעשה בשר ודם, אלא גם קריאה ודיבור - קריאה לאוהב שהתבייש ונבהל והטמין את כליו הפשוטים. בסוף ספר שמות פרשת פקודי, מכסה הענן את המשכן ומונע ממה להיכנס. אבל מיד בתחילת ספר ויקרא: "ויקרא אל משה" (ראו דברינו **הקריאה למשה** בפרשת ויקרא). בדומה לכך, בסוף פרשת נשא שומע משה את הקול מדבר אליו. מה הוא מדבר אליו? - את הדברים שבתחילת פרשתנו: את הציווי על הנרות. סמיכות / המשכיות זו אומרת דרשני וכבר דרשו בה רבים. ראו בעל הטורים, רמב"ן, כלי יקר ועוד. אך מדרש זה רוצה לומר יותר מכך, שההפסקה בין הפרשיות (שקיימת גם בסדר הקריאה בארץ ישראל) היא מלאכותית וצריך לקרוא את סוף פרשת נשא ותחילת פרשת בהעלותך ברצף אחד: "ובבוא משה אל אוהל מועד לדבר איתו **וישמע את הקול מדבר אליו** מעל

במדבר רבה פרשה טו סימן ו – הברכות והנרות לעולם

אתה מוצא למעלה: אחד עשר שבטים הקריבו, ושבת אפרים הקריב,⁷ ושבת לוי לא הקריב. וכל הנשיאים הקריבו ... ואהרן לא הקריב עם הנשיאים. והיה אומר: אוי לי שמא בשבילי אין הקב"ה מקבל שבטו של לוי? אמר לו הקב"ה למשה: לך אמור לו לאהרן: אל תתירא, לגדולה מזו אתה מתוקן! לכך נאמר: "בהעלותך את הנרות" - הקורבנות, כל זמן שבית המקדש קיים - הם נוהגים. אבל הנרות – לעולם: "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות". וכל הברכות שנתתי לך לברך את בני אינן בטלין לעולם.⁸

רמב"ן במדבר פרק ח פסוק ב – נרות חנוכה

למה נסמכה פרשת מנורה לחנוכת הנשיאים? לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה: חידך, שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות בקר וערב, לשון רש"י ממדרש אגדה.⁹

ולא נתברר לי למה נחמו בהדלקת הנרות, ולא נחמו בקטורת בקר וערב ... ובכל הקרבנות, ובמנחת חביתין, ובעבודת יום הכפורים שאינה כשרה אלא בו ונכנס לפני ולפנים, ושהוא קדוש ה' עומד בהיכלו לשרתו ולברך בשמו ... ואם תאמר שהיו חובה ונצטוו בהם וחלשה דעתו על שלא הקריב נדבה כמוהם ... גם הדלקת הנרות שנחמו בה חובה ונצטוו עליה.¹⁰

אבל ענין ההגדה הזו לדרוש רמז מן הפרשה על חנוכה של נרות שהיתה בבית שני על ידי אהרן ובניו, רצוני לומר חשמונאי כהן גדול ובניו: ובלשון הזה מצאתיה במגלת סתרים לרבינו נסים שהזכיר האגדה הזו ... אמר לו הקב"ה למשה: דבר אל אהרן ואמרת אליו, יש חנוכה אחרת שיש בה הדלקת הנרות ואני עושה בה לישראל על ידי בניך נסים ותשועה וחנוכה שקרויה על שם, והיא חנוכת בני חשמונאי, ולפיכך הסמיך פרשה זו לפרשת חנוכה המוזכר עכ"ל:¹¹

וראיתי עוד בילמדנו (תנחומא בהעלותך ה) וכן במדרש רבה (טו ו), אמר לו הקב"ה למשה: לך אמור לאהרן אל תתירא, לגדולה מזאת אתה מוכן. הקרבנות, כל זמן שבית המקדש קיים הן נוהגין, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו - וכל הברכות שנתתי לך לברך את בני אינן בטלין לעולם. והנה דבר ידוע שכשאינן בית המקדש קיים והקרבנות בטלין מפני חורבנו, אף הנרות בטלות.¹² אבל לא רמזו אלא לנרות חנוכה חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותנו. וכן ברכת כהנים הסמוכה לחנוכת הנשיאים נוהגת לעולם, דרשו סמוכין לחנוכת הנשיאים מלפניה ומלאחריה בכבודו של אהרן שלא נמנה עמהם.¹³

והנה אמר מתחילה (שמות כז כ) ואתה תצוה ויקחו אליך שמן זית זך להעלות נר תמיד, ולא הזכיר שם המנורה, והיה במשמע שידליקו במנורה בהימצאה כמו שאמר בעשייתה (שם כה לו) והעלה את נרותיה והאיר על עבר פניה, אבל אם אולי תאבד או תשבר ידליקו בלתי מנורה. ואין המנורה מעכב ההדלקה, כי המצוה להעלות נר

הכפורת אשר על ארון העדות מבין שני הכרובים וידבר אליו: וידבר ה' אל משה לאמר: דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות וכו'. עכשיו שנותרנו עם (ארון) התורה והעדות וקולו של בית המדרש, אולי גם יישארו אתנו נרות לדורות? כיצד?

⁷ אפילו שבת אפרים שהוא צעיר השבטים, בנו הצעיר של יוסף, כבר הקריב את קרבנו (והתקיימה ברכת יעקב אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לו). ולא עוד, אלא שהקריב "ביום השביעי" הוא שבת ואף שהיה קרבן יחיד, דחה את השבת (במדבר רבה יד א "אפרים מעוז ראשי", בדברינו [ויהי ביום כלות – ויקריבו הנשיאים](#) בפרשת נשא). וזה קשור גם לנפילת יריחו שהייתה בשבת בהנהגת יהושע שהוא משבט אפרים. ראו במדבר רבה יד א, דברים רבה (ליברמן) והיה עקב ועוד.

⁸ וכן הוא במדרש תנחומא וילמדנו ונראה שכולם מקור אחד להם. "הברכות" זה ברור - ברכת כהנים שנוהגת גם אחרי חורבן הבית. ראו דברינו [כה תברכו את בני ישראל](#), בפרשת נשא, והנרות? אילו נרות הם "לעולם"? איפה ההקבלה לברכת כהנים?

⁹ לפני רש"י עמד כנראה מדרש אגדה שאיננו בידינו, שונה מנוסח במדבר רבה לעיל. הנחמה לאהרן היא בהדלקת המנורה והטבת נרותיה ערב ובוקר. הכל בבית המקדש. ועל כך מקשה רמב"ן בקטע הבא מה הנחמה דווקא בנרות ולא בעבודות רבות אחרות שבבית המקדש שכשרות רק ככהנים?

¹⁰ למה חלשה דעתו של אהרן לנוכח קרבנות הנשיאים דווקא, והרי עבודתו היום-יומית במשכן מרובה פי כמה וכמה! ואם תאמר משום שקרבנות הנשיאים היו בנדבה ולא בציווי וחובה כמו תפקיד הכהנים בקודש, אם כן, אז מה הנחמה שמצא אהרן בהטבת הנרות? הרי גם זו מצווה וחובה!

¹¹ עד כאן ציטוט ממגילת סתרים של רבנו ניסים. ואין זו מגילת סתרים שזכרת בתלמוד (שבת ו ב). ראו [הערך בוויקיפדיה](#).

¹² נרות בית המקדש, כפי שרמב"ן מסביר בקטע הבא. אז איפה "הנרות לעולם"?

¹³ שיטת רמב"ן, אשר מסתמך על המדרש שהבאנו, היא שהנרות לעולם הם נרות חנוכה. בכך היא מתקשרת לחנוכת המשכן שבפרשת נשא. ראו גם בעל הטורים על הפסוק: "בהעלותך את הנרות. סמך נרות ל חנוכה. רמז לחנוכה לפרסומי ניסא בנרות". וכמוהו הקשר [לבית חשמונאי](#) שהיו כהנים ובזכותם נוסדה מצווה זו (הגם שאיננה דווקא ככהונה וכל ישראל מדליקים). חיזוק נוסף יש מההקבלה בהפטרות השבת ושבת חנוכה (ראו הערה 2 לעיל). החולשה של פירוש זה היא שנרות חנוכה נוהגים פעם בשנה ואין בהם את הקביעות והרצף לאורך לוח השנה, כמו נרות המקדש וברכת כהנים (בארץ ישראל). גם הפיצוי לאהרן לדורות הוא חלקי שהרי אין לכהנים שום יתרון במצוות נר חנוכה.

תמיד לעולם.¹⁴ ואחר כך הוסיף וצוה מיד ולדורות (ויקרא כד ב) צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך, ואמר (שם פסוק ד) על המנורה הטהורה יערוך את הנרות, שלא יערוך אלא במנורה הטהורה. ובכאן כאשר השלים להזכיר הקמת המשכן, השלים עוד כל דיני הנרות, וציוה שיהיו שבעת הנרות כולן דולקות לדורות אל מול פני המנורה, כאשר הזכיר במעשה המנורה: "והעלה את נרותיה והאיר על עבר פניה", לא בלתי¹⁵ מנורה ולא בלתי שיאירו כולם אל עבר פניה.¹⁶

ספר כלבו סימן יז – נרות בית הכנסת¹⁷

וכתב הרבי אשר ז"ל: נהגו כל העולם להדליק נר בבית הכנסת קודם שיכנס אדם שם להתפלל. ונראה בעיני כי טעם המנהג הזה משום הא דאמרינן בברכות (ו ע"א): "עשרה קדמא שכינה ואתיא",¹⁸ על כן צריך להדליק הנר ולהקדים. ועוד, מפני שכן היו עושין במקדש. וגם נהגו כל ישראל שלא להדליק נר מנר בית הכנסת משום דהוקצה למצותו הוקצה לאיסורו, ומצאתי בספר ילמדנו בפרשת בהעלותך אע"פ שהקרבות בטלו, הנרות לא בטלו. שמעתי מהא שהקדש מנהג נהגו בהם. ושמענו שהקדמונים ז"ל נהגו בהם איסור גדול ואין מניחין להדליק מהן אפילו לכתוב או ללמוד.¹⁹

תנחומא ילמדנו פרשת בהעלותך סימן א – נרות שבת

ילמדנו רבינו: מהו להדליק בשמן שריפה ביום טוב? כך שנו רבותינו: "אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב. ר' ישמעאל אומר אין מדליקין בעיטרן מפני כבוד השבת. וחכמים מתירין בכל השמנים בשמן שומשמן בשמן אגוזים בשמן צנונות [בשמן דגים] בשמן פקועות בעיטרן ובנפט. ר' טרפון אומר: אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד".²⁰

עמד ר' יוחנן בן נורי על רגליו ואמר לר' טרפון: מה יעשו אנשי בבל שאין להם אלא שמן שומשמן? ומה יעשו אנשי מדי שאין להם אלא שמן אגוזין? ומה יעשו אנשי אלכסנדריא שאין להם אלא שמן צנונות? ומה יעשו אנשי קפוטקיא שאין להם לא זה ולא זה אלא נפט?²¹

¹⁴ כך יכולים היינו לחשוב, שידליקו נרות בבית המקדש גם בלי מנורה, משום שבפרשת תצווה לא מוזכרת המנורה. אבל לא כך.
¹⁵ בלי

¹⁶ לכן באים הציוויים בפרשת אמור ובפרשתנו לומר לך שנרות המקדש הם אך ורק במנורה. היינו נרות בית המקדש בטלים אם אין מנורה. לא הם הנרות לעולם, רק נרות חנוכה! בכך משלים רמב"ן את דבריו לעיל על העלאת הנרות במנורה בבית המקדש, אבל אין זה סותר את "הנרות לעולם" כפי שהטביר בקטע הקודם. כדאי לקרוא את פירושו רמב"ן שם בשלמותו.

¹⁷ ספר 'כלבו' נכתב כנראה בידי ר' אהרן ב"ר יעקב הכהן מנרבונו שבפרובנס. ר' אהרן חי במאה ה"ג-ד, ושהה תקופה מסוימת גם בספרד. בשנת ס"ו [1306] גורש מצרפת עם כל יהודיה, והתיישב באי מיורקה שלידי ספרד. (מתוך שו"ת אונ" בר אילן).

¹⁸ שאם מתכנסים עשרה בבית הכנסת, השכינה מקדימה את פניהם. ראו שם על מספרים קטנים יותר: חמישה, שלושה וכו'.

¹⁹ הרי לנו שיטה שנייה, ש"הנרות לעולם" הם נרות בית הכנסת שהוא מקדש מעט בימינו. כך גם נראה במדרש הגדול ויקרא ו ב (פרשת צו): "צו את אהרן - שלש פרשיות נאמרו בצוואה שהן קבועות מיד ולדורות: פרשת נרות ופרשת שלוח טמאים ופרשת תמידין. פרשת נרות: ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך (שמות כז כ) - קבועה מיד ולדורות. אע"פ שחרב מקדש ובטלו הנרות, הרי בתי כנסיות ובתי מדרשות שמדליקין בהן והם הנקראין מקדש מעט". וכך גם במדרש הגדול במדבר ח א בפירושו לפרשתנו. אלא ששם הוא מביא את הפסוק מישעיהו כד טו: "באורים כבדו ה'" שזה המקור של רוב הראשונים למנהג של הדלקת נרות בבית הכנסת. זאת בעקבות מדרש פסיקתא דרב כהנא פרשה כא: "על כן באורים כבדו ה'" - במה מכבדין אותו? באילין פנסייא". כלבו הוא המקור היחיד שמצאנו שמסתמך על המדרש לעיל: "אבל הנרות לעולם", כמקור לנרות בית הכנסת. בכך נוצר קשר עם קדושת המקדש. ואם כך, אין הנרות בבית הכנסת רק לכבוד ולתפארת, אלא חלים עליהם דינים והגבלות מעין הנרות שהיו במקדש, כפי שכלבו מפרט. וזה הבדל גדול להלכה. ראו שולחן ערוך, אורח חיים סימן קנא, בפרט סעיף קטן כז במשנה ברורה שם שמקשר את דברי המחבר לכלבו. אבל לגבי קדושת נרות בית הכנסת לא נראה שהשולחן ערוך פוסק כמו הכלבו - ולא באנו כמובן להורות הלכה. עוד על מנהג הדלקת נרות בבית הכנסת, ראו דוד עמית: בתי הכנסת בחורבת מעון ובחורבת ענים והיישוב היהודי בדרום הר חברון, חיבור לשם קבלת דוקטורט, עמ' 165, האוניברסיטה העברית בירושלים, תשס"ג. ראו גם מאמרם של דוד עמית ועודד עירשי בספר רצף ותמורה, מרכז דינור, יד בן צבי, ירושלים תשס"ד ומאמרים אחרים שפורסמו לאחרונה, מהם ניתן ללמוד על התחזקות מעמד הכהונה בתקופה הביזנטית. השערה שלנו היא שבשלב מסוים ניסו הכהנים לנכס לעצמם לא רק את ברכת כהנים, אלא גם את מצוות הדלקת הנרות בבית הכנסת וזהו ה"לדורות" של ההבטחה לאהרון עפ"י מדרש במדבר רבה א ילמדנו: "אל תתירא, לגדולה מזו אתה מתוקן ... - הקורבנות, כל זמן שבהמ"ק קיים הם נוהגים. אבל הנרות לעולם - אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות". המנורה של בתי הכנסת של אותה תקופה שנבנו בדמות מנורת בית המקדש. אבל זו כמובן השערה שלנו וכולה על אחריותנו.

²⁰ עד כאן משנה ב בפרק ב במסכת שבת שאנו אומרים בליל שבת. המשך הדיון מכאן ואילך הוא ציטוט מתוספתא שבת פרק ב הלכה ג, אלא שמדרש ילמדנו משנה מעט ומוסיף משלו.

²¹ עד כאן הציטוט מהתוספתא. אלא ששם מסתיים הדיון בקביעתו של ר' יוחנן בן נורי כנגד ר' טרפון: "אין לך אלא מה שאמרתי". אבל מדרש ילמדנו ממשיך לתת פה לר' טרפון הגם שלא נקבעה הלכה כמותו. ונראה שמכאן ואילך זו תוספת של המדרש. ר' טרפון, שראה עוד את בית המקדש בבניינו, לא מוותר ומתעקש על שמן זית בנר שבת בשל הקשר למנורת המקדש (אולי רצה גם לעודד את כלכלת ארץ ישראל ע"י יצוא שמן זית והעלאת זכרון הארץ בתפוצות ישראל).

אמר להם רבי טרפון: הרי מצינו שחיבב הקב"ה שמן זית מכל השמנין בנר ובהדלקה, שהרי שנה פרשת הדלקת הנר ושילש. ומרוב חיבתו בחר ב"שמן זית כתית למאור". אנו מוצאין כי בכמה מקומות הזהיר הקב"ה על הנרות להדליק בשמן זית זך...²²

מסכת שבת דף כא עמוד א – גם הפתילות

תני רמי בר חמא: פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת - אין מדליקין בהן במקדש, משום שנאמר: "להעלות נר תמיד" (שמות כז ב).²³

במדבר רבה פרשה טו סימן י – בצל אל

ר' לוי בר רבי אומר: מנורה טהורה ירדה מן השמים, שאמר לו הקב"ה למשה: "ועשית מנורת זהב טהור" (שמות כה לא). אמר לו: כיצד נעשה אותה? אמר לו: "מקשה תיעשה המנורה" (שם). ואעפ"כ נתקשה משה וירד ושכח מעשיה... עלה ואמר: ריבוני, שכחתי אותה. הראה לו למשה ועוד נתקשה בה. אמר לו: "וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר". עד שנטל מנורה של אש והראה לו עשייתה. ואעפ"כ נתקשה על משה. אמר לו הקב"ה: לך אצל בצלאל והוא יעשה אותה. ירד משה ואמר לבצלאל, מיד עשאה. התחיל משה תמה ואומר: אני, כמה פעמים הראה לי הקב"ה ונתקשיתי לעשותה. ואתה, שלא ראית עשית מדעתך. בצלאל - בצל אל היית עומד כשהראה לי הקב"ה עשייתה. ולפיכך כשחרב ביהמ"ק נגנזה המנורה. וזה אחד מחמשה דברים שנגנזו: הארון והמנורה והאש ורוח הקדש והכרובים.²⁴ וכשישוב הקב"ה ברחמיו ויבנה ביתו והיכלו הוא מחזירן למקומן לשמח את ירושלים, שנאמר: "יששום מדבר וציה ותגל ערבה... פרוח תפרח ותגל... כבוד הלבנון ניתן לה" (ישעיה לה א-ב).²⁵

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים: יש איסור לעשות כלי קודש כדמות אלה שבמקדש: ארון, מנורה, שולחן וכו'. ראו עבודה זרה מג ע"א (בדברינו [אלוהי כסף ואלוהי זהב לא תעשו לכם](#)). אך לצד הקפדה זו, נראה שברוחם ורעיונם הכללי, המשיכו כלים אלה ללוות את עם ישראל גם אחרי החורבן: ארון הקודש ובו ספר התורה, מנורות שונות בבתי כנסת עתיקים כחדשים (הערה 17 לעיל), וגם השולחן שהתלכד עם המזבח כמאמר הגמרא בברכות נה ע"א: "כל זמן שביית המקדש קיים - מזבח מכפר על ישראל, ועכשיו - שולחנו של אדם מכפר עליו". נושא הכלים שונתרו כשריד וסמל לאלה שהיו במקדש וגלגולם לאורך הדורות בהלכה ובאגדה, שווה עיון נוסף וכל היודע מי שכתב על כך, אנה יודיענו בהקדם.

²² ממדרש זה אנו מבקשים להציע פירוש נוסף ש"הנרות לעולם" הם אולי גם נרות שבת וי"ט, ואהרון זכה וזיכה כאן את עם ישראל כולו ובעיקר את נשות ישראל. להלכה אמנם לא נפסק כר' טרפון, אך מהדיון בבית המדרש עולה שחז"ל ראו בהדלקת הנרות בשבת ויום טוב המשך (זכר) להדלקת הנרות במקדש: "הרי מצינו שחיבב הקב"ה שמן זית מכל השמנין בנר ובהדלקה, שהרי שנה פרשת הדלקת הנר ושילש. ומרוב חיבתו בחר בשמן זית כתית למאור". המחלוקת היא רק מעשית שלא כולם יכולים להרשות לעצמם שמן זית. בכך גם נסגר המעגל עם דור האבות שגם הם הדליקו נרות: "כל ימים שהייתה שרה קימת היה נר דלוק מליילי שבת ועד ליילי שבת" (בראשית רבה, סוף פרשה ס). נרות שבת היו ויהיו לעולם. ולעניין ההשוואה של נרות שבת עם נרות חנוכה, כדאי גם לזכור את הגמרא בשבת כג ע"ב: "נר חנוכה ונר ביתו - נר ביתו עדיף משום שלום ביתו". נר שבת עדיף על נר חנוכה.

²³ נראה שגם מגמרא זו הלומדת מנרות שבת לנרות המקדש (לכאורה הכיוון היה צ"ל הפוך), אפשר לחזק את הצעתנו שהנרות לעולם הם נרות שבת. ואם הזכרנו את הפסוק מפרשת תצוה, ראו דברינו [נר תמיד](#) בפרשה זו.

²⁴ ראו רשימה קצת שונה בגמרא יומא כא ע"ב: "ארון וכפורת וכרובים, אש, ושכינה, ורוח הקודש, ואורים ותומים". ובירושלמי מכות פרק ב הלכה ו: "אילו ה' דברים שחסר מקדש אחרון ממקדש ראשון ואילו הן אש ארון אורים ותומים שמן המשחה ורוח הקודש". וכך גם בשיר השירים רבה פרשה ח. נוסף לאלה, גם השמיר שבטל עם החורבן (מסכת סוטה פרק ט משנה יב).

²⁵ מה הקשר של מדרש זה לדברינו עד כאן? אולי אין קשר. סתם רצינו לסיים במדרש נאה. ואולי יש. הדרשן מאריך בשגב המנורה וייחודה, עד שאפילו משה לא ידע כיצד לעשותה. ומי ידע? בצלאל. שלא עלה למרום ואפילו לא הוזרה שהמלך בא לסעוד אצלו (ראו המדרש הראשון). בצלאל לא עלה להר סיני ונשאר למטה, אבל הוא חסה בצילו של אל. מי עוד חוסה בצל הקב"ה? כל מי שעושה צדקה וחסד: "בוא וראה כמה גדול כחן של צדיקים וכמה גדול כוחה של צדקה וכמה גדול כחן של גומלי חסדים, שאין חסין לא בצל שחר ולא בצל כנפי ארץ ולא בצל כנפי שמש ולא בצל כנפי חיות ולא בצל כנפי כרובים ולא בצל כנפי שרפים אלא בצל מי שאמר והיה העולם, שנאמר: מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפין יחסיון" (רות רבה ה ד). בין המנורה של משה ובין המנורה שלעתיד לבא יש לנו מנורות חרס פשוטות ונר איש וביתו בכל שבת, שעושים אותם אומנים בצלאלים שמרבים במעשי צדקה וחסד ונרותיהם מאירים לעולם ולעולם.

Sabbath-Anfang.

Nach dem Original-Gemälde von Prof. M. Oppenheim.

Karte aus dem Tomor-Kalender der Sana-Gesellschaft m. b. H., Cleve.

מוריץ אופנהיים: שבת נכנסת - Sabbath-Anfang